

VPS-arbetsgruppen 14.2.2022

Språkaspekter i förvaltningsstadgan för välfärdsområden

Utdrag ur Kommunförbundets mall för förvaltningsstadga för välfärdsområden samt VPS-gruppens tilläggsförslag

Inledning

Dokumentet innehåller utdrag ur Kommunförbundets mall för förvaltningsstadga (mallstadga) med viktiga skrivningar om språkaspekter, samt VPS-gruppens tilläggsförslag och kommentarer.

Utdragen ur mallstadgan med viktiga skrivningar om språkaspekter lyfts fram för att de tvåspråkiga välfärdsområdena särskilt bör uppmärksammas och inkludera dem i sina egna förvaltningsstadgor.

Tilläggsförslagen är baserade på stödmaterialet för beredningen av de tvåspråkiga välfärdsområdena, samt på diskussioner som förts på VPS-möten efter att stödmaterialet publicerades.

Tilläggsförslagen är inte skrivna i paragrafform, utan är tänkta att fungera som stöd till välfärdsområdenas arbete med att ta fram förvaltningsstadgan.

Det kan vara värt att notera att mallstadgan inte är strikt baserad endast på lagstiftningen, utan omfattar även egna förslag av Kommunförbundet.

Språkrav

Enligt 95 § i lagen om välfärdsområden ska förvaltningsstadgan ”innehålla bestämmelser som behövs för att trygga tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna i välfärdsområdets förvaltning på det sätt som anges i språklagen (423/2003) och någon annanstans i lag”.

Mallstadgan beaktar de språkliga krav som ställs i lagstiftningen. Tilläggsförslagen som ges i detta dokument kan betraktas som förslag på hur välfärdsområdena kan förverkliga de språkliga rättigheterna i praktiken samt viktiga aspekter att tänka på i beredningen av den svenska verksamheten.

Utöver förvaltningsstadgan ska även följande styrdokument enligt lag beakta språkliga rättigheter:

- Välfärdsområdets strategi
 - o 41 § lag om välfärdsområden: *I tvåspråkiga välfärdsområden ska strategin ta hänsyn till tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna vid ordnandet och produktionen av tjänster i välfärdsområdet.*
 - o *Strategin ska grunda sig på en bedömning av läget i välfärdsområdet vid den tidpunkt då strategin utarbetas samt av framtida förändringar i omvärlden och deras inverkan på fullgörandet av välfärdsområdets uppgifter. I strategin ska det också anges hur genomförandet av strategin utvärderas och följs upp.*
 - De språkliga rättigheterna bör beaktas i den lägesbedömning som paragrafen hänvisar till och som strategin ska grunda sig på.

→ Det bör även anges hur de språkliga rättigheterna beaktas vid utvärdering och uppföljning av strategins genomförande.

- Servicestrategi
 - o 11 § lag om ordnande av social- och hälsovård: *I servicestrategin ska hänsyn tas till de riksomfattande mål för social- och hälsovården som avses i 22 §.*
 - De riksomfattande målen för social- och hälsovården ska omfatta språkliga rättigheter.

Andra viktiga styrdokument, som även bör beakta språkliga aspekter för att tillgodose de språkliga rättigheterna i praktiken:

- Upphandlingsstrategi, delaktighetsprogram, kommunikationsanvisning, servicelöfte, tvåspråkighetsprogram

Genomgång av Kommunförbundets mallstadga – utdrag, kommentarer och förslag på tillägg

Kapitel 1 Ledningen av välfärdsområdet

- § 7 Välfärdsområdets kommunikation

Utdrag ur mallstadgan, s. 10:

Alternativ 1 för tvåspråkiga välfärdsområden

Välfärdsområdesstyrelsen leder välfärdsområdets kommunikation och informationen om välfärdsområdets verksamhet. Välfärdsområdesstyrelsen godkänner allmänna anvisningar om principerna för kommunikation och information på finska och svenska. Dessutom godkänner välfärdsområdesstyrelsen anvisningar om språklig service och information i bolag där välfärdsområdet har bestämmande inflytande.

Välfärdsområdesstyrelsen utser de tjänsteinnehavare som ansvarar för kommunikationen. Kommunikationen sker i första hand i det allmänna datanätet.

VPS förslag på tillägg: Välfärdsområdesstyrelsen bör utse en eller flera tjänsteinnehavare som ansvarar för kommunikationen med utmärkta kunskaper i svenska.

Kapitel 2 Välfärdsområdets organ

- § 11 Nämnderna

Utdrag ur motiveringen i mallstadgan, s. 16:

I ett tvåspråkigt välfärdsområde kan det i förvaltningsstadgan bestämmas att vissa organ har en sektion för vardera språkgruppen. Då ska sektionens ledamöter väljas bland personer som hör till respektive språkgrupp.

- § 12 Nationalspråksnämnden/Samiska språknämnden

Utdrag ur mallstadgan, s. 16:

Till nationalspråksnämnden väljs -- ledamöter.

Välfrdsområdesfullmäktige väljer ordförande och -- vice ordförande bland ledamöterna i nämnden. Varje ledamot har en personlig ersättare.

VPS förslag på tillägg: Nationalspråksnämnden bör ha faktiska möjligheter att påverka beslutsfattandet inom välfärdsområdet. Nämndens lagstadgade uppgifter är omfattande och förutsätter tillräckliga personalresurser inom organisationen för att bereda ärendena.

Förutom föredragande, sekreterare och teknisk sekreterare, finns ett kontinuerligt behov av sakkunnig personal som bereder de utredningar och bedömningar som nämnden är skyldig att göra.

Kapitel 3 Påverkansorgan

- § 18 Ungdomsfullmäktige
- § 19 Äldreråd
- § 20 Råd för personer med funktionsnedsättning

VPS förslag på tillägg: I respektive påverkansorgan bör finnas företrädare för både svensk- och finskspråkiga ungdomar, svensk- och finskspråkiga äldre respektive svensk- och finskspråkiga personer med funktionsnedsättning.

VPS kommentar: Det är inte ett lagstadgat krav att utfärda bestämmelser om att det ska finnas företrädare för svensk- och finskspråkiga, men det är av mycket stor betydelse för att de tvåspråkiga välfärdsområdena ska kunna säkerställa att den svensk- och finskspråkiga befolkningen har lika möjligheter att delta och påverka på eget språk i praktiken.

- § 21 Medborgarpanel och panelens uppgifter
- § 22 Kundpanel och panelens uppgifter

VPS kommentar: I lagen om välfärdsområden föreskrivs om möjligheten att inrätta invånarråd. I förvaltningsstadgan kan det dock föreskrivas om andra påverkansorgan än de som nämns i lagen om välfärdsområden.

Kommunförbundets mallstadga föreslår istället en medborgarpanel och en kundpanel, samt att dessa kan väljas genom ett "slumpmässigt urval". Förslaget om slumpmässigt urval garanterar inte en svenskspråkig representation, och bör istället formuleras så att det säkerställs att både svensk- och finskspråkiga är representerade i panelerna.

Kapitel 4 Personalorganisationen

- § 25 Sektorernas organisation och uppgifter

VPS förslag på tillägg: Det bör finnas tjänsteinnehavare som har ett uttryckligt ansvar för den svenska servicen inom de olika funktionerna i välfärdsområdet (exempelvis inom social- och hälsovårdscentralen, den specialiserade sjukvården, räddningsväsendet och områdets förvaltningsenhet).

Organiseringen och planeringen av välfärdsområdets svenska verksamhet kunde inrättas som en nätverksbaserad enhet. En eller flera tjänster i förvaltningens olika funktioner/enheter tillsätts av svenskspråkiga personer som ansvarar för att planeringen av den svenska verksamheten på sakområdet förverkligas för funktionen/enheten. Tillsammans bildar tjänsteinnehavarna ett nätverk under en direktör som ansvarar för den svenska verksamheten. Dessa personer skulle alltså ha sin fysiska arbetsplats inom

organisationen på samma ställe som den finska verksamheten för det sakområdet. På så vis arbetar de som planerar den svenska verksamheten parallellt med den finska verksamheten i samma funktion/enhet. Planeringen av den svenska verksamheten skulle därmed inte vara separerad från den finska verksamheten. Det svenska nätverkets roll är att fungera som en koordinerande funktion för planeringen och uppföljningen av den svenska verksamheten.

- § 27 Direktörer för ansvarsområden
- § 28 Direktörer för verksamhetsenheter

VPS förslag på tillägg: I tvåspråkiga välfärdsområden bör en direktörtjänst inrättas med ansvar för den svenskspråkiga servicen. Direktören med ansvar för den svenskspråkiga servicen bör vara direkt underställd välfärdsområdesdirektören.

Direktören med ansvar för den svenskspråkiga servicen bör ingå i välfärdsområdets ledningsgrupp och fungera som föredragande för nationalspråksnämnden.

Direktören leder den nätverksbaserade enheten bestående av tjänsteinnehavare som ansvarar för planeringen av den svenska verksamheten inom respektive funktion/enhet.

Därtill behövs ett koordinerande sekretariat under direktören för den svenskspråkiga verksamheten inom välfärdsområdet.

Kapitel 7 Organens uppgifter och befogenhetsfördelning

- § 38 Nationalspråksnämnden/samiska språknämnden

Utdrag ur mallstadgan, s. 33:

Utöver de uppgifter som föreskrivs i lagen om välfärdsområden har nationalspråksnämnden/ samiska språknämnden till uppgift att

1)...

VPS förslag på tillägg: Nationalspråksnämnden bör ha insyn i välfärdsområdets olika funktioner. Detta kan säkerställas till exempel genom ett nätverk av anställda som representerar de olika funktionerna inom välfärdsområdet och som kan bidra med bakgrundsinformation då ärenden som relaterar till deras ämnesområde behandlas.

Det vore viktigt att nationalspråksnämnderna i de olika välfärdsområdena och Helsingfors stad skapade ett gemensamt nätverk för den svenskspråkiga verksamheten.

Ett samarbete mellan nationalspråksnämnderna vore viktigt i synnerhet med tanke på nämndernas arbete med samarbetsavtalet mellan de tvåspråkiga välfärdsområdena och det nationella utvecklingsuppdraget av den svenskspråkiga social- och hälsovården.

Kapitel 9 Befogenheter i personalfrågor

- § 61 Behörighetsvillkor

Utdrag ur motiveringen i mallstadgan, s. 47:

Välfrädsområäet kan besluta om strängare behörighetsvillkor än vad som förutsätts i lag eller förordning. Däremot kan välfrädsområäet inte besluta att behörighetsvillkoren ska vara mindre stränga.

VPS förslag på tillägg: Behörighetsvillkoren för en tjänst kan bestämmas i förvaltningsstadgan.

Direktören för ett tvåspråkigt välfrädsområde bör ha utmärkta kunskaper i majoritetens språk och goda kunskaper i det andra.

Direktören med ansvar för den svenskspråkiga servicen i tvåspråkiga välfrädsområden bör ha utmärkta kunskaper i svenska.

I VPS-gruppens stödmaterial för beredningen av de tvåspråkiga välfrädsområdena finns aspekter att beakta gällande språkkunskaper.

Kapitel 11 Språkliga rättigheter

- § 82 Invånarnas och servicetagarnas språkliga rättigheter i välfrädsområdets förvaltning

Utdrag ur mallstadgan, s. 58:

X välfrädsområde är tvåspråkigt, och i organiseringen av välfrädsområdets förvaltning och verksamhet samt i dess information ska de finsk- och svenskspråkiga invånarnas och servicetagarnas språkliga rättigheter beaktas. Välfrädsområdets service ska ordnas så att invånarna och servicetagarna kan få betjäning på sitt eget språk, finska eller svenska, inom välfrädsområdets alla verksamhetsområden.

Det ska säkerställas att de anställda har tillräckliga kunskaper i finska och svenska. I fråga om de språkkunskaper som krävs av tjänsteinnehavare och arbetstagare gäller vad som särskilt har föreskrivits eller beslutats.

I 29 § i språklagen bestäms om utarbetandet av organens kallelser till sammanträde, föredragningslistor och protokoll på både finska och svenska.

I 34 § i lagen om välfrädsområden bestäms om information på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 59:

Enligt 10 § i språklagen har var och en rätt att använda finska eller svenska och att bli hörd på sitt eget språk, finska eller svenska. Med det egna språket avses det språk personen väljer, och språket är varken bundet till modersmålet eller kontaktspråket i befolkningsregistret. Myndigheterna ska självmant se till att invånarnas och servicetagarnas språkliga rättigheter förverkligas utan att personen särskilt behöver hänvisa till dem.

Enligt 23 § i språklagen ska ett tvåspråkigt välfrädsområde betjäna allmänheten på finska och svenska. Välfrädsområäet ska i sin service och i annan verksamhet utåt visa att den använder båda språken. Alla anställda behöver inte behärska båda språken, men servicen ska finnas tillgänglig på båda språken.

Enligt 32 § i språklagen ska information som riktas till allmänheten ges på finska och svenska i tvåspråkiga välfrädsområden. Ett tvåspråkigt välfrädsområdes meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten ska finnas på finska och svenska. Att utredningar, beslut eller andra liknande texter som en myndighet utarbetat publiceras betyder inte att de behöver översättas som sådana. Myndigheten ska dock se till att både den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens behov av information tillgodoses.

Bestämmelser om tolkning och översättning finns i 26 § i förvaltningslagen. Tillämpningen av paragrafen förutsätter inte bestämmelser i förvaltningsstadgan.

I lagstiftningen om social- och hälsovård ingår skyldigheter att tillhandahålla service på finska och svenska. Enligt 5 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård ska social- och hälsovården ordnas på både finska och svenska i tvåspråkiga välfärdsområden så att kunderna blir betjänade på det språk de väljer. I förvaltningsstadgan syns skyldigheterna främst där de har anknytning till organiseringen av verksamheten.

Avsikten med lagen om de språkkunskaper som krävs av offentligt anställda är att garantera att de språkliga rättigheterna förverkligas i praktiken enligt språklagen. Myndigheterna kan fastställa behörighetsvillkor som gäller språkkunskaper för personalen. Språkkunskapskraven för personalen kan bestämmas i förvaltningsstadgan eller när en tjänst inrättas. Välfärdsområdet ska sörja för att personalens språkkunskaper upprätthålls. I de uppgifter som kräver språkkunskaper bör det finnas språkkunnig personal.

VPS kommentar: I ett tvåspråkigt välfärdsområde ska även de digitala tjänsterna fungera likvärdigt och samtidigt på finska och svenska. Skyldigheten för en tvåspråkig myndighet att erbjuda likvärdiga digitala lösningar på finska och svenska grundar sig på språklagen. Den svensk- och finskspråkiga befolkningens behov av information ska därmed tillgodoses även på webben och i sociala medier.

Det är viktigt att välfärdsområdet beaktar detta då området planerar och upphandlar digitala system och tjänster.

- **§ 83 De språkliga rättigheterna i välfärdsområdets verksamhet**

Utdrag ur mallstadgan, s. 59:

De lagstadgade språkliga rättigheterna ska tryggas i tillräcklig mån i välfärdsområdets verksamhet.

När välfärdsområdet tillhandahåller service i form av köpta tjänster, ska det i avtalen tas med villkor som tryggar att servicetagarnas språkliga rättigheter enligt språklagen förverkligas på det sätt som de ska förverkligas i välfärdsområdet.

Om en köpt tjänst gäller enbart den ena språkgruppen, är det möjligt att erbjuda tjänsten och sköta kundkommunikationen enbart på den ifrågavarande språkgruppens språk.

Motiveringen i mallstadgan, s. 60:

Välfärdsområdets verksamhet definieras i 4 § i lagen om välfärdsområden. I koncerndirektivet ska skyldigheterna enligt språklagen beaktas. Enligt 24 § i språklagen ska sådana tjänsteproducerande bolag där ett tvåspråkigt välfärdsområde eller välfärdsområden med olika språk har bestämmanderätt betjäna och informera allmänheten på finska och svenska i den omfattning det behövs med tanke på verksamhetens art och saksammanhanget och på ett sätt som enligt en helhetsbedömning inte kan anses oskäligt för bolaget.

- **§ 84 Uppföljning och rapportering av hur de språkliga rättigheterna förverkligas**

Utdrag ur mallstadgan, s. 60:

Välfärdsområdesstyrelsen och nämnderna följer inom sina respektive verksamhetsområden hur de språkliga rättigheterna förverkligas. Nämnderna rapporterar årligen uppföljningsresultatet till välfärdsområdesstyrelsen. Välfärdsområdesstyrelsen rapporterar till välfärdsområdesfullmäktige. Välfärdsområdesstyrelsen ger närmare anvisningar om rapporteringen.

Motiveringen i mallstadgan, s. 60:

Välfärdsområdesfullmäktige överväger i vilken omfattning det behövs uppföljning och rapportering och vilken tidsplanen är. Uppföljningen ska ge svar på exempelvis följande frågor:

- hur tryggas vars och ens rätt att använda sitt eget språk, finska eller svenska, hos myndigheterna,
- hur tryggas möjligheterna att få service på ens eget språk,
- hur tryggas de båda språkgruppernas möjlighet att delta och påverka på sitt eget språk,
- hur tillgodoses den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens kulturella och samhällsliga behov på lika grunder?

Kapitel 17 Välfärdsområdesfullmäktiges sammanträden

- § 121 Kallelse till sammanträde

Utdrag ur mallstadgan, s. 94:

I tvåspråkiga välfärdsområden ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att kallelsen till sammanträde skrivs på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 94:

Skyldigheten för tvåspråkiga välfärdsområden att skriva kallelsen på finska och svenska bygger på 29 § i språklagen.

- § 122 Föredragningslista

Utdrag ur mallstadgan, s. 95:

I tvåspråkiga välfärdsområden ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att föredragningslistan och bilagorna skrivs på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 95:

Skyldigheten för tvåspråkiga välfärdsområden att skriva föredragningslistan och bilagorna på finska och svenska bygger på 29 § i språklagen, enligt vilken möteskallelser och protokoll för fullmäktige i tvåspråkiga välfärdsområden ska skrivas på finska och svenska. Föredragningslistan och bilagorna blir en del av välfärdsområdesfullmäktiges protokoll. Kompletterande material som sänds med föredragningslistan behöver inte finnas att tillgå på båda språken.

- § 134 Anföranden

Utdrag ur motiveringen i mallstadgan, s. 101:

Enligt 28 § i språklagen har ledamöter i tvåspråkiga välfärdsområdets organ rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden som fogas till protokollet eller ett betänkande. Om någon annan ledamot inte förstår ett muntligt yttrande på det språk som används, ska det på begäran relateras i korthet på det andra språket.

- **§ 142 Protokollföring och justering av protokoll**

Utdrag ur mallstadgan, s. 104:

I tvåspråkiga välfärdsområden ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att protokollet skrivs på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 104:

Skyldigheten för tvåspråkiga välfärdsområden att skriva protokollet på finska och svenska bygger på 29 § i språklagen.

Kapitel 20 Sammanträdesförfarande

VPS kommentar: I kapitel 20 i mallstadgan finns bestämmelser om sammanträdesförfarande och protokoll för andra organ än välfärdsområdesfullmäktige.

- **§ 161 Kallelse till sammanträde**

Utdrag ur mallstadgan, s. 114:

I tvåspråkiga välfärdsområden ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att kallelsen till sammanträde, föredragningslistan och bilagorna skrivs på finska och svenska. I förvaltningsstadgan kan det bestämmas att andra organs kallelser till sammanträde, föredragningslistor och bilagor ska skrivas på finska och svenska (bestämmelse i förvaltningsstadgan eller beslut av organet). Ett annat organ än välfärdsområdesfullmäktige och välfärdsområdesstyrelsen kan ges rätt att besluta vilka bilagor som ska skrivas på båda språken.

Om samarbete mellan välfärdsområden omfattar välfärdsområden med olika språk, ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att kallelsen till det gemensamma organets sammanträde, föredragningslistan och bilagorna ska skrivas på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 114:

Enligt 29 § i språklagen ska fullmäktiges och styrelsens kallelser och protokoll skrivas på finska och svenska i tvåspråkiga välfärdsområden. Detsamma gäller kallelser och protokoll för tvåspråkiga välfärdssammanslutningars fullmäktige/stämma och styrelse. Beslut om språket i kallelser och protokoll för andra organ i tvåspråkiga välfärdsområden och välfärdssammanslutningar fattas av välfärdsområdets eller välfärdssammanslutningens organ med beaktande av att de förtroendevaldas möjlighet att fullgöra sina uppgifter ska tryggas och invånarnas behov av information tillgodoses.

Föredragningslistan och bilagorna blir en del av protokollet. Då samarbetet omfattar välfärdsområden med olika språk, ska det gemensamma organets föredragningslista och bilagor enligt 29 § i språklagen skrivas på finska och svenska. Kompletterande material som sänds med föredragningslistan behöver däremot inte finnas att tillgå på båda språken.

§ 171 Ledning av sammanträdet samt anföranden

Motiveringen i mallstadgan, s. 118:

Enligt 28 § i språklagen har ledamöter i tvåspråkiga välfärdsområdets och välfärdssammanslutningars organ och i sådana organ enligt 6 § 1 mom. 2 punkten i lagen som är gemensamma för flera välfärdsområden rätt att använda finska eller svenska vid sammanträden och i skriftliga yttranden eller ställningstaganden som

fogas till protokollet eller ett betänkande. Om någon annan ledamot inte förstår ett muntligt yttrande på det språk som används, ska det på begäran relateras i korthet på det andra språket.

- **§ 181 Protokollföring och justering av protokoll**

Utdrag ur mallstadgan, s. 123:

I tvåspråkiga välfärdsområden ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att välfärdsområdesstyrelsens protokoll och bilagorna skrivs på finska och svenska. I förvaltningsstadgan kan det bestämmas att andra organs protokoll ska skrivas på finska och svenska (bestämmelse i förvaltningsstadgan eller beslut av organet).

Om samarbete mellan välfärdsområden omfattar välfärdsområden med olika språk, ska det i förvaltningsstadgan bestämmas att det gemensamma organets protokoll och bilagor ska skrivas på finska och svenska.

Motiveringen i mallstadgan, s. 124:

Enligt 29 § i språklagen ska fullmäktiges och styrelsens kallelser och protokoll skrivas på finska och svenska i tvåspråkiga välfärdsområden. Detsamma gäller kallelser och protokoll för tvåspråkiga välfärdssammanslutningars fullmäktige/stämma och styrelse. Beslut om språket i kallelser och protokoll för andra organ i tvåspråkiga välfärdsområden och välfärdssammanslutningar fattas av välfärdsområdet eller välfärdssammanslutningen med beaktande av att de förtroendevaldas möjlighet att fullgöra sina uppgifter ska tryggas och invånarnas behov av information tillgodoses.